

بلوچی گیدی شاعری بوازم بنگلپ

عبداللہ

(اسکالر پبلیکیشن ڈی، یونیورسٹی آف تربت بلوچستان)

Abstract:

This research paper explores the artistic and thematic aspects of Balochi folk poetry, analyzing its rich literary tradition. Balochi folk poetry encompasses themes of love, patriotism, cultural heritage, hospitality, Bahot and etc. Despite its artistic strength, comprehensive research remains limited. Particularly, Zahirok, a genre blending poetry and music, has a musical structure, like Hindustani classical music yet remains understudied. This study highlights the need for extensive research on Balochi folk poetry's genres, like Sepat, Leelo/Loli(Lullaby), Laib Laccha(Child Poetry), Halo o Nazaink(Poetries of Marriage Ceremony and Happy events), Sot(Comon for every event), Motk(Elegy), Dehee o Dastanag(Songs of love and sorrows), Zahirok(Song of love and acknowledgement of ones who are far from eyes) and Amba's(Poetry of Fishermen's) themes, structure, and artistic dimensions.

بلوچی لبرزانک ء سئے تہر انت کہ اولی گیدی لبرزانک انت، دومی عہدی ء نیم عہدی ء سبسی نوکیں لبرزانک انت۔ گیدی لبرزانک ء دو تہر انت کیے گیدی ردا تک انت ء دومی گیدی شاعری انت۔ وی۔ جی۔ کئی نمبشتہ کنت کہ گیدی لبرزانک بنیاد ء نامداریں لبرزانک (Popular literature)، سرزبانی لبرزانک (Oral literature) ء گدی ء گدی چہ زانگ بو تگ کہ مروچی اے گیدی لبرزانک براں کہ فوک لٹریچر گنگ بیت (Kutty, 2002, p. 7, 9)۔ گیدی لبرزانک پُشت در پُشت، یک پدرتچے تاں دومی پدرتچے ء زبانی سرکنگ بو تگ کہ ایٹی ء بندت ء دیمروزی زانگ نہ بنت۔ ایش سرجمیں چا گرد ء ہر مردم یا ہر ٹولی ء پھریزانگ، کسانیں ٹولی بہ بنت یا مزنیں ہر کس ء ونی کد ء بستار ء کرد پیلو کر تگ۔ کیے ہتاں دومی ء سر بوگ ء ایٹانی تہا گیشی یا کی آرگ بو تگ، یا اشر تری یا ہرابلی مان کپنگ انت۔ اے چیز سمانی ء بے سمانی ہر دو وڑاں بو تگ انت۔ گیدی لبرزانک ء لہتیں چیز گھم بنت کہ ایٹانی تہا بدلی اتک نہ کنت بلے انجیں چیز گھم بنت کہ سرجمیں بدلی ء پراسیس ء چہ گوز انت (Thompson, 2017)۔

بلوچی گیدی شاعری ء تہرانی بابت ء اوں بختائیں ہیال ء لیکہ ء میا اتنگ انت، بلے ہوا ریں وڑا بلوچی گیدی شاعری ء تہرانی تہا سپت، کہ ایٹی ء تہا پکتو کی سپت، چوگان سپت، رون ء لابی سپت ء ہشی سپت گیشتر زانگ بنت۔ بے وڑا لیلو، لیب لپ، ہالو، نازیک، سوت، موتک، ڈیبی، دستانغ، زہیر وک ء آمبا بلوچی گیدی شاعری ء گیشیں تہر ء ہر زانگ بنت (شاد، ف، اکتوبر 2017)۔

بنگپ ء حساب ء گیدی شاعری ء ہر تہر ء ونی در شان ء وھد ء پاس انت، بے حساب ء وھد ء ونی گیشیں وھد ء حساب ء گوں ہا نو بت ء بنگپاں در شان ء درانگازگ بنت۔ مہر ء در شان یک ہاسیں بنگپے۔ اے مہر دوست ء، ڈیہہ ء، یادین ء رتک ء رنگ ء بوت کنت۔ ابرم ء بازیں پہنات چو کہ ہور، جمبر، ماہکانی ء روج ہم بنگپ جوڑانگ بنت۔ چا گردی حساب ء غریبی، زوراک، جنگ، نابروبری ء ہلاپ ء توار چست کنگ ء ہمکو پگی ہوار انت۔ وھدیکہ دینی رتک ء حساب ء ہد ء ر سول ء توسپ ء آہاں چہ دعاء ہیر ہم لو تگ بنت۔ وھدیکہ ہمک روچی زند ء گیدی سوتاں زند ء بختائیں بہر چو کہ کشت ء کشاری، سیر ء آروس ء ایندگ شادمانیانی سوت بیان کنگ بنت۔ گیدی شاعری ء ہما تہر کہ گوں زند ء بہراں بندوک انت آہانی تہا سپت بنداتی بہر انت کہ آئی ء تہا چک ء دیمپانی، پے آئی ء خدا ء خدا ء رسولاں ء پیر ء اولیاں چہ دعالو تگ بیت کہ آچک ء پھریز ء بہ کن انت ء آئی ء چہ بدیں کوتاں بہ پھریز انت (خالق، 2021؛ شاد، 2017)۔ وھدیکہ لیلو ء تہا چک ء باندا ت ء بابت ء سکین دیک ء بنگپ ہوار انت۔ صادق صبا ء وھد ء لیلو ء بنگپی حساب ء چک ء سہڑینگ، آئی زندگوازیگ ء پنت ء سوج، چا گردی ولبیوزانی وائینگ، دودمانی ء چا گردی زند ء سرجمیں باندا ت ء آئی ء شون دیک بیت (2019)۔ بے وڑا ہالو ء نازیک ء شاد ہی ء وشیانی سوت انت۔ ء اوکیں زند ء سو بھندی ء شاد ہی ء سوت گنگ بنت۔ موتک ء تہا مرگ ء بابت ء سوت انت ء مردگ ء گڈی منز لانی گسری ء وشیانی منگیراں بوگ ء

دعاء عرض آنت۔ لس زندہ گیدی شاعری چو کہ زہیر وک انت، آئی تہا کسے دور بوگ و زہیری سوت گنگ بنت (مری، م، 1980؛ بلوچ، پ، 2016؛ خالق، 2021؛ شاد، ف، 2017)۔ ڈیہی و دستا نغ ہم ہما نوبت و بنگپ و سوت گنگ بنت۔ و حدیکہ امبا در یائی کار و کسب و گوں بند و کیس شاعری یے ہمیشکد ایثی و تہا گوں در یائی کار و کسب و بابت و شعر گنگ بنت (خالق، 2021)۔

ازمی حساب و گیدی شاعری و وقی لوٹ بنت۔ زبان سادگ و لس پیم بیت۔ اود اساد گیں لبر و آرزائیں بندش کار مرز بنت۔ جتائیں ہند و دمگانی شعر اں ماہند و گالوار و حساب و لبر کار مرز بنت (خالق، 2021)۔ گیدی سوتاں بازیں شعرانی بند پستی در و شتم و پیدماں پد و گنگ بنت بزائ نکر اربیت، ایثی و مسترین سیت ایث بیت کہ گوشد و ک آہاں جوانی و گوں یات کرت کنت۔ اگاں سپتے الہان بوگ و انت گڈ آئی و در شان رنگ تو سپت و ستا انت۔ آئی و لبر و گال ہم تو سپی لبر و گال بنت۔ و حدیکہ چہر و ششین و جوڑشت و چیدگ ہم تو سپی بنت۔ شعر و در و شتم ناؤرک بیت و بیان رنگ عرض و گڈ آئی و در شان رنگ تو سپت و ستا انت۔ آئی و لبر و گال ہم تو سپی لبر و گال بنت۔ و حدیکہ چہر و ششین انت و لبر و گال پنت و نصیت و در و شتم و انت کہ واہگ و امیت و پڈرائی و کن انت۔ چہر و ششین و جوڑشت جذبہ و جوڑگانی پاؤرک و حساب و ششینگ بوٹگ انت۔ شعر و در و شتم ناؤرک انت و بیان رنگ ہم سکین انت۔ و حدیکہ تکلنیک و فارم و سوت و رنگ و انت و جاہ جاہ یے بلوچی عہدی شاعری و در و شتم و جن انت۔

سپت:

بلوچی گیدی شاعری و بداتی تہر سپت و چار بہر انت چوشکد کپتوک و سر ایشیاسی جنوکیں جنینانی سپت، ذگریانی چوگانی سپت، و رون و لابی سپت و ہشتی سپت (شاد، ف، اکتوبر 2017؛ صباء، 2019؛ فیض، 2018) حور انت۔ سپت و بنگپانی تہا چک و مات و سلامتی، چا گرد، دین و مذہب و گوں ریتک، ابرم و در شان و نفسیاتی پہنات ہاسیں و ژاں گندگ بنت۔ سپت و اے بنگپانی در شان و مسترین مول و مرادات و آئی و ٹوک و سلامتی و ڈرائی انت۔

گیدی شاعری و سپت، ہالو و امبا و بابت و صادق صباء و ہیال ایث انت کہ اے تہر ازمی حوالہ و نزور انت۔ چیا کہ اے انفرادی و گیش حور ایں ساچشت انت (2020)۔ سپت و تہا زہیر و کار مرز، سپت و شعرانی تکلنیک و نمیت، وزن، رد و پیشہ و، و حدیکہ علم بلاغت و شعر و صنعتانی رد و ازمی جوانی اوں گندگ بنت۔ سپت و زبان لس پیم و زبانی، بلے چوش اوں نہ انت کہ تچک و سادگ و بید شعر و ازم و بے بیت۔ سادگ و تچگی و مانا ایث اوں نہ انت کہ لس زبان و سپت گنگ بیت۔ سپت شعر و زبان و گنگ بیت۔ شعر و زبان و تہا چہر و ششین، جوڑشت سازی، تلمیحات و کار مرزی، گونا پ کٹی و چیدگ سازی و در و راو ہست انت۔ چوشکد؛

واجہ تئی ڈڑیں دپ و دننان کند انت

واجہ تئی ریش ساہی کلش و نگار انت

چہر و درے کسیت کونڈاں شہاری

نزیک و کسیت و اگاں نہ داری،

(شاد، ف، اکتوبر 2017، ت، 17)

سپت و تہا بازیں جاہاں سکین تچکیں ہیال در شان بیت۔ بلے جاہ جاہ یے اے رنگیں شاعری اوں بیت کہ اودا چیدگ سازی بوگ و انت چوش کہ 'ساہی کلش و نگار' و پدا گونا پ سازی اوں بوگ و انت، چوشکد و اجہ و سر ہمیں کلے زاہر کنگ بوگ و انت کہ واجہ و در و شتم کجام انت۔ ایثی و ابید چہر اوں کار مرز بوگ و انت چوشکد و ڈریں دپ، و دننانی کنگ و و حدیکہ 'ڈڑیں دپ' و دریش ساہی، و ہمیں جوڑشت سازی اوں ہست انت۔ سپت و تہا اے رنگیں از مکاری اوں ہست انت۔ البت شعر و ازم و چندے نزوری ہست انت، چوشکد و در و پیشہ و وزن و ہیال داری نہ کنگ و و ڈڑیں نزوری ہست انت۔ بلے زبان و سادگی و ابید ازمی کتہ کاری اوں گندگ بیت۔

لولی یا لیلو:

لیلو و و رکتی بلوچستان و نازیک اوں گش انت۔ اردو و لوری و انگریزی و Lullaby، پشتو و 'اللہ ہو' و حدیکہ سندھی و پنجابی و لوری و براہوئی و لولی گشتنت۔ لیلو و مسترین بنگپ ہر زبان و سکین انت کہ اچک و سٹریٹ و واپینگ انت (خالق، ف، 2022)۔ ایثی و ابید چا گردی جیڑہ، معاش و گمتری، و دودا پدی گیری و ہنگر نچی، میار جلی و مہمان نوازی، پنت و سوج، مہر و دوستی، راج پہاڑی، بامر دی و سکین، چا گرد و سر ہمیں ندر اگ کٹی، اوست و امیت، ستکال، ہنگر نچی، پسر و شان و ابید گ۔ بنگپانی در شان گندگ بیت، چوشکد؛

”من کولیگاں ہمار و چانی

منی پچی و دیت و رنا بیت

کولیک پہ گلےیں ڈیہہ بہیت

وٹی آرتیں پتہ ہمراہ بہیت

ماتہ مکھیں گم وار بہیت

شیریں برادل آرد وار بہیت“

(شاد، ف، 2017، ت-95)

اے لیلو مات وٹی چک پہ ژرٹنائیں بانداتے واہشت و درشان کنگ آنت۔ آئی ہھیال ایش انت کہ بیج ورنہ کہ بیت آوتی پتہ ہمکو پگ ماتہ گوار
بہیت۔ بامردیں برات آرد وار بہیت۔ وھدیکہ از می حساب بلوچی لیلو گیدی شاعری آہندگہ تہراں چہ گیشتر از می شاہگانی یے واہندانت۔

لئیب لچہ:

لئیب لچہ ہما سوت آنت کہ زھگ ایشاں وٹی لئیب وھداں گش آنت۔ اے سوتاں ہما زھگ گش آنت کہ آچہ ماتہ کٹہ آرد آنگ آنت وٹوں لئیبی بوتگ آنت و
وٹی مستزین زھگان گوں لئیب کن آنت چہ آہاں اے سوتاں در بر آنت۔ وھدیکہ لئیب لچہانی بابت حکیم و فاء ڈاکٹر فضل خالق وھیال ایش انت کہ لئیب لچہ زھگان و آگجاہاں
وائینگ بوگ نہ آنت کہ اے پہ زھگانی ہیل گرگ الی آنت و بلوچی و لئیب لچہ مزین کس سے آگار و بیگواہ بوتگ آنت کہ ایش در جنگ و دیمارگ لوٹ
آنت (2000:2021)۔

صدا شتیری نبشتہ کنت کہ لئیب لچہ پہ چکانی گیر وھلی و ساچک بوتگ آنت و ایشانی تہا زھگانی اوں وٹی بودہ کمال گندگ بنت۔ وھدیکہ جان محمد دشتی اوں نبشتہ
کنت کہ لئیب لچہ زھگانی زہنی زدوم و مزین ارزشتہ دار آنت (Dashti, J.M, 2019)۔ لئیب لچہاں زبان سادگ و تچہ آنت و ایشانی تہا چوشیں ہاسیں شعری
صنعتانی کار مرز نیست آنت۔ اناگت و جاہ یے شہین یاچہرے گندگ و کنیت، البت گوناپ کٹی ہست آنت و جاہ جاہ یے جوڑشت سازی و تلخ اوں گندگ بہیت۔ وھدیکہ مجاز
مرسل، کنایہ، چیدگ، بدیع و درو شہ ہاسیں وٹیں گندگ نہ بنت۔

”توشہنگے، من مہنگاں

بیا کہ روئیں لئیبے کن این

جاڑیں کیرانی بون و

جاڑیں کیر چون شنگراں

بل و کتر چون ڈنگراں

مشک و مہ چن آپ و مہ رو

تئی نیلگیں گت پڑشاں

مات و پہ مرادے ژرٹنگ آنت

پیریں پتہ و شام بیگ آنت“

(بھلان، ش و فضل ظ، 2023، ت-3)

لئیب لچہانی زبان تچہ و سادگ آنت، شعری صنعت و کامر ز کم آنت بلے اے لئیب لچہ و جوڑشت سازی بوگ و آنت چوشکہ ’جاڑیں کیر‘، ’نیلگیں گت‘ و ایشی و ہمرانی و
گوناپ کٹی اوں بوگ و آنت۔

نازیک:

نازیک و لہر چہ نازیک و زورگ بوتگ و ایشی و معنا تو سیپ آنت۔ ’لاڑو‘ جتاکیں تہرے نہر آنت گندے اے نازیک، ہلو، سوت و زہیر وک و وزن و برور کنگ و در پگال کنگ
بہیت کہ اے چو ہندی و ہسارے گاما یا عربی و ’مخور‘ وٹرا آنت (ہاشمی، س، 1986؛ شاد، ف، 2017)۔ نازیک سور و شاد ہانی سوتے۔ نازیک اوں وٹی آندر و از می و نیلگی
پہناتے دار بہیت۔ نازیک و تہا از می حساب و زہیر ہست، ہنیت و درو شہ چو گیدی شاعری و پیم و آنت، تکرار سک باز آنت کہ اے نازیک و زیبائی و جوانی آنت، وزن و پیم و

بندش نیست، ہے وژا بان بیان سادگ انت، شبن، چہر، مجاز مرسل، کنایہ، چیدگ، جوڑشت سازی، گوناپ کشی، تلمیح و بدیع اوس گندگ بنت۔ نازینک و عینیت و دروشم یکے نہانت۔ وھدیکہ زبان و بیان سادگ انت و ایشی و تہا زمی حساب و علم بلاغت و دروازوری ہست آنت۔

”لال پیل و لاڈ و ما سینی و لڈایں

سینی سرکاری ماپہ سینی و لڈایں

بچار دھل و سرنگ ماپہ سینی و لڈایں

سینی سرکاری ماپہ سینی و لڈایں

کے سر و شودایت ہائل سر و شودایت“

(دشتیاری، 2015، ت۔ 257)۔

نازینک و تہا وھد و نوبتانی حساب و بنگپ و مٹ بنت۔ چو کہ سالونک و بانوری نازینک بنت تاں آہانی تہا تو سیپ پہ سالونک و بانور و کنگ، اگاں بامردی نازینک بنت تاں آئی و تہا بامردی و ستا و ساڑا بیت۔ ہمے وژا کجام اوس رنگیں شادہانی بیت تاں نازینک ہما دروشم و بدل بنت۔ نازینک و تہا ہا سیں بنگپ دود و ر بیدگانی درشان، بامردی بزاں ہیر و ازم، چا گردی جیزہ، سالونک و بانور و تو سیپ، ویشانی درشان و ہمے رنگیں بنگپ گیشتر درشان بنت۔

ہالو:

ہالو نازینک ہر دو گیشتر سور و شادہانی سوت آنت، پدا اے گیدی شاعری و ہما تہر آنت کہ سر جمیں بلوچ و دمگاں گوٹنگ بنت۔ اے وشی و شادہانی سوت نئے کہ سیر و سانگ یانست بزاں بڑک و وھداں ہم گوٹنگ بیت (دشتیاری، نومبر 2015)۔ پہ سالونک و بانور و تو سیپ و ساڑا ہگ و اے پر بند بانور و کنگ، سالونک و کورگاں برگ و سنگارگ و وھداں گوٹنگ بنت (شاد، سلام، 2001)۔ چوناہا سور و سر جمیں دودانی وھداں ہالو و جتا کیں شعر ہما نوبت و حساب و کنگ بنت (شاد، ف، اکتوبر 2017)۔ چوناہا و گیدی شاعری و ہم تہر و تہا بنگپانی کمی نہانت بلے لہتیں بنگپ ہا سیں وژاں گندگ بنت چوشکہ راجد پتر و زکر، پنت و سورج، سالونک و بانور و گلا و ساڑا، زانت و سر پدی و دود و ر بیدگ، بامردی، اہیت و واہگ و دگہ بازیں بنگپ ہست آنت بلے ادما جمد کن انت کہ لہتیں ہا سیں بنگپاں دیما پار انت۔

”ہے کل و تہ و تہ (سالونک) تہتے بشان بیت

ہے تہت و سر و سچکا نہیں تگر دے

ہے سچکان و سر و بوپ گوجرائی

ہے تہت و سر و سالونک بندی“

(شاد، ف، 2017، ت۔ 332)

اے و اچوناہا پنت و سورج و بنگپ و گوں، ہمگر نہیں سر شونے، بلے ایشی و تہا ز بان و کار مرز چک و سادگ و لس پیم انت۔ در شاندا بیا بیان رنگ تچک و سادگ انت۔ کلبر، سچکا نہیں تگر دے گوجرائی بوپ تلمیح و دروشم آنت۔ جوڑشت سازی سچکا نہیں تگر دے بوپ گوجرائی و رنگ و کار مرز بوگ و آنت، وھدیکہ سالونک و سور و گوناپ کشی پنت و شون و مک و بوگ و آنت۔ اے عکس کشی یا پیکر سازی و سالونک و کلیری شنگ بڑگ، کل و جنگ، تہتے شر کنگ کہ سد مرد بہ داریت، آئی و سر اسچکا نہیں تگر دے گوجرائی بوپے چیر گیکج و پدا تہت و سر سالونک و نندگ، اے یک سر جمیں ندرگ کشی یے بوگ و آنت، دومی یک دودے اوس گیشینگ بوگ و آنت کہ بلوچ و گوراپہ سالونک و اے پچینی دود و ہست انت کہ سالونک پنت و شون و در دالے دود و ر ندگیری و بہ کنت۔

موتیک:

موتیک و انگریزی و ELEGY، عربی و ”رثا“ و فارسی و ”مویہ“ گوش آنت (دشتیاری، 2015)۔ اردو و عربی و کال مرثیہ رُرتگ (شاد، ف، اکتوبر 2017)

۔ ماں پہلوی زبان و ایشی و ”لم هو“ گوشت (شاد، ف، 2011)۔ بلوچستان و بازیں ہند و دمگاں ایشی و بازیں نام آنت چوش کہ جاگے موتیک، جاگے مودہ و جاگے مودگ بلے دگ دگ نام گیدی پر بندانی اے تہر و کیوئی و راہ و چچ جاگے گٹ نہ کن انت (بلوچ، 2006)۔

بلوچی موتیک ہم باز کو ہن و کدیم انت۔ چو ایندگہ ز بانانی وژا بلوچی موتیک و بون دپتر و باز کو ہن انت بلے آوھد و گوتنگیں موتیک دست نہ کپنت کہ اے زمانگ و

جنگ و جیزہانی ہمرائی و پنت نہ کپنت آنت۔ بلے موتیک و تہا ہے بند کہ کار مرز بان آنت چیزے پماسر بوتگ آنت اے چہ ہما کو نہیں موتیک جتا کیں چیز نہ آنت (ہاشمی،

(1986)۔ چوناہو گیدی شاعری، ہمک تہرہ تہا بنگپانی کی نہرانت بلے ہاسیں بنگپانی حساب، مونتک، راجد پتر، زکر، پنت، سوج، سالونک، بانور، گلا، ساڑا، زانت، سر پدی، دودو، ریدگ، بامردی، اُمیت، واہگ، دگ، بازیں، بنگپ ہست آنت۔ وحدیکہ از می حساب، اواں بلوچی مونتک بازیں جاہاں وتی تہا از می بلاغت، سر جمیں لوٹ، گزرانی پیلوی گندگ بیت۔

”ماں سرء شاپیں کردگار گواہ انت

ڈیل منی چروک، غماں بار انت

شپ جت، چہ پیشی واجہ کھرا انت“

(خالف، 2007، ت 166)

ادا، چروک، ”شپ جت“، رنگ، چہر کار مرز بوگ، انت، گیدی شاعری، شہین گیشتر ابرم، اندار گال، گوں کنگ بنت، ہسے وڑا چہر، ہاترا اوں چاگرد، ابرم، لس معنہ، لبر کار مرز کنگ بنت۔ ہمالبر کہ لس زانت، ہیم، چہ در مہ بنت۔ ادا چہ زانگ بیت کہ مونتک از می حساب، اواں نرور نہر انت۔ مونتک، عہت چو نظم معری، وڑا انت، وحدیکہ تکرار کم انت۔ زیر بیت اوں مونتک، ہست انت۔ ایشی، آبید، تلخ سازی، چہر، شہین، چیدگ، ابندگ، شعری بلاغت، لوٹ، گزرا اوں گندگ بنت۔

دستالغ:

بلوچی گیدی شاعری، تہر دستالغ، ہر درو شہم، بنگپ ہست آنت۔ شاہ محمد مری نبشتہ کنت کہ ایشی، تہا عشق، جنگ، بگرتاں ابرم، اندار گال، ہر رنگیں بنگپ ہست، ایشی، آچھیں شعر ہست کہ ہزار دو ہزار مصرعہ، تہاں دراج آنت۔ عہدی شاعری اوں نرور، گوں جنگ بیت بلے اسل نرور دستالغ، ملکیت انت، بلوچ اے تہر، عاشق آنت، ہر جاہ یے کہ دو یاسے مردم ہوار بیت گدا دستالغ کئی بندت بیت (مری، ش، 2009)۔ وحدیکہ ڈاکٹر فضل خالق، اردا اے زندگی در ایشیں، بنگپانی وتی اندر، جاہ دنت۔ اے تہر بنیادی صورت بلوچانی مری، بگٹی، ڈوکی، لغاری، درینک، مزاری، قیصرانی، گورچانی، بڑدار، کھوسہ، ہسے دگ، ہندو کیوں دومی تمنانی تہا نامد ارا انت، سک دوست دارگ بیت (2021)۔

نوٹ بخش صابر نبشتہ کنت کہ ناڑی نرور، سراگر وڈو (Throat)، باز جاہاں، سرور، سرانیکلے در شانیہ، نروری ہسے، ر بند، سر ایک پر بندے الہانیت۔ نرور، ہوار، از م دیمارگ بیت، زندہ در ایشیں بنگپ ایشی، تہا کائینت۔ از می حساب، چہر، شہینانی، بنگپ، بند پتر، اوں پیش دار لیت، سیاست، جنگ، چاگردی، جیڑہ، وحدیکہ، ججو، قصیدہ، بنگپ اوں ہمیشی، تہا کائینت (1971)۔ دستالغ، تہا بنگپانی بابت، ڈاکٹر شاہ محمد مری، ابندگ، نبشتہ کن آنت کہ دستالغ، عدین، تصوف، اخلاقیات، ادب، عشق، جنگ، ابندگ، تویسپ، در اہست آنت۔ بند پتر، تنسی، جنگنی، حال، بامردی، لگوری، کس، مہری، داستان، سرگوست، دوستدار، شرعی، بے وفائی، دلیری، ہمت، مہمان، جلی، ابندگ، پنت، سکین ہر جاہ، دست کپ آنت (مری، 2009؛ بلوچ، 2016؛ بزدار، 1988؛ بزدار، 1969)۔

”کشتنگ بھار خان، گوں وتی تہی نیں دلاں

ششتی گوں میٹ، مشتتئی، گوخانی، روغناں

چھوٹوشش پیچیں رستہ چو وانگی زامراں

گاماں زیر نت چو سبک پادیں مرکباں

کیت تھرفان، چو بگی لیکھیں، دھنڈاں“

(صابر، ش، 1971، ت 55)۔

اے شعر، از می حساب، زبانی گندگ بیت، چوشک، ”تہی نیں دل“، ”وانگی زامر“، ”سبک پادیں مرکب“، ”لیکھیں دھنڈاں“، ”آسکور بنگی“، ”بھمبریں پتہ“، ”چیری حیرات“، ”گڈھی سیاہ مار، درو شہم، جوڑشت سازی بوگ، انت۔ لہتیں جاہاں، ”چو“، ”لہتیں جاہاں، گوں“، اوں ”حرف شہین“، ”درو شہم“، ”شہین سازی، ہاترا کار، گرگ، بوگ، انت۔ ایشی، آبید، ”تہی نیں دل“، ”دو دھنڈاں، ”رنگ، ”چہر سازی اوں بوگ، انت۔ چہر، ”شہین، ”جوڑشت سازی، ”گوں لبرانی کمانگ، ”اشکنوک، ”جیڑگاں پرتنگ، ”معنا شاہگانی شعر، تہا گیشتر بہر امداری، ”تا شیر کن آنت، کہ اے چیز بدیع، ”درو راں پیش دارگ، انت۔ ایشی، آبید، شعر، بندت، ”گرتاں سیاہ مار، ”گرگ، ”سر جمی، ”گونپ کشتی گوں شعری صنعتاں بوگ، انت۔ اے درو شہم، ”از می کنت کاری، ”چہ دستالغ بلاغت وت پد بیت۔

ڈبھی:

ڈبھی بلوچی گیدی شاعریء تہرے کہ بلوچستانء کوہ سلیمان، ڈیرہ جات، ایشانی کرگوری ڈمگال گنگ بیت ایشیء کوہن ترین دروشم سے مصروفیت و ہدیکہ نوک ترین دروشمء دو مصروفیتاواں گندگ بیت (بزدار، 2001)۔ شیر محمد مری نبشتہ کنت کہ اے یک شاعرےء شعر نہ انت بلکیں ڈبھی آئی تہا مردینء جنینء بہر ہست انت چو کہ روبرکتی بلوچانی لیکوانت۔ ورنائیں مردمانی شپ نندیء جاہ بہ بنت یاخانہ بدوشانی لڈء بوج، آھے ڈبھیء گش انت (مری، ش، دسمبر 1955)۔

ڈبھیء سازسوز، تلء و نلیء کار مرزاواں بیت۔ ڈبھیء وئی وزنء بحرے۔ وھدیکہ ڈبھیء درشان رنگ اندری مارشانی حسابء انت۔ ڈبھیء تہا مقصدیتء چہ گیش اندری مارشانی دارء مدار انت۔ ڈبھیء بنگپء زمیرء بابتء صبادشتیاری نبشتہ کنت کہ ڈبھیء گیشتر عشق، محبتء چتائیء زہیرانی احوال انتء ایش گوں دمیرگ، سر وندہ، خزء و نلیء سازاں گوں گنگ بیت۔ ڈبھیء زمیر چہ ایند کہ گیدی تہراں چتانتء ھے حسابء وزن اوں (دشتیاری، نومبر 2015)۔ ڈبھیء ساچشتی دروشمء بابتء واحد بزدار نبشتہ کنت کہ ”ڈبھیء توار ہم بندرء آرمء ارواہء توار انت ایشیء تہا مردین آرم گوں ہو جنین آرمء ارواہء توار ہم سہراء پڈر انت“ (2012، ت، 37)۔ ڈبھیء سیاہء کسانئی یات، باجء و نلی، پر و شء گم، دلیریء بامردی، بانداتء واب، ڈبھیء گوں مہر، چاگردی پرکء تپاوت، آزگاریء نیزگاریء لگتمالیء و وڑیں بنگپ ہوار انت (بلوچ، 2016)۔ وھدیکہ واحد بزدارء اردا ”ڈبھیء بنگپء سرھال گیشتر عشقء محبتء کسانئی چاگردء تربیت“ (2001، ت، 42)۔

”آزمان جڑبیدہ

مسنوقی لالء بنگندان

آنکھ میں اندر پڑبیدہ“

(بزدار، 2001، ت، 85)

اے ڈبھیء آزمانء جڑبوگ، یک چیدگی دروشے۔ شاعر وئی اسلھیالء آرگء بیس چیدگی ہیالے سازگء انت۔ گندگ آزمانء جڑبوگ، دوستء نہ گندگ، وھدے گندگ گڈاچہ نکء نادوگاں ھٹک بوگء گوں چھ سیادی نیست۔ بلے چیدگی رنگء آزمانء جڑبوگ بازماناداربت۔ چوش کہ آرمء و نلی مان شانگء انت، سائیلء ساچان انت۔ موسم و ش بوٹگ، بلے دوست گندگ بوگء انت تاں اے و شیں ندرگانی ساعت مونجائی یے آئیء اندرء تالان انت، ھے مونجائیء میانء انانگتء دوست ساڑی بیت تاں جاورچٹ بدل بنت، مونجائی گوں موسمء و شینیء ہرائیء کاربیت، جان پلر زگے ایر کپیتء وجود بے ساہ بیت۔ ڈبھیء اندرء آرمے رنگیںھیالء ساچگ کمالء شاعری یے بوت کنت۔ اے گپ رذانت کہ ڈبھیء اولیء بندء معانیست۔ اولیء بند چیدگے۔ بزاں اولیء بند تہاریء چراگ انتء ایند کہ دوئیں بند چراگء بالو انت کہ چراگء اوستء زندگ انت۔ پدادومیء سبھی بندء لال، ”پڑء چہر کار مرزبوگء انت۔ ایشیء ہمرائی گوناپ کٹی اوں ہست انت۔ شعر پڑتائیر، پڑمعناء زیارانت، اے جاور شعرء بدلیجء حدء سیمسراں برانت۔

سوت:

سوت چہ بندرء بلوچی گیدی شاعریء ہما تہر انت کہ اے بلوچء ہر ہندء ڈمگال البان کنگ بیت۔ ایشیء ابید نیاء ایند کہ راجانی گورا اوں سوت ہست انت۔ بلے بلوچء سوت چہ بندرء وئی ر بندر انت۔ بلوچی سوت گوں لاڑو، آواں گنگ بیتء گوں لاڑو، ابید اوں گنگ بیت۔ سید ہاشمیء ردا بلوچیء سوت ہمیش انت کہ ہندیء گیت، انت۔ سوت ہر وھدء گنگ بیت چو کہ سورء سوت، بڑکانء سوت، اے ایند کہ، اے دستو تکء ایند کہ ہستیاں اوں گنگ بنت، ایشیء تہا مردینء جنین ہر دو گوں ناچء چھاپاں بہر زور انت (1986)۔

سوت بلوچی شاعریء ہما تہر انت کہ وھدء حسابء بدل بوٹگء وئی بنگپانی تہاواں بدلی آورنگ۔ آئیء تہا ساسیء چاگردی یا نیکرا ہی بدلیانی حسابء بدلی آنکگ انت۔ سوت وھدء حسابء نوک بوٹگ۔ سوتء مروچی اوں مردم دوست دار انت انچو کہ آہاں پیسرا سوت دوست داشنگ۔ سوتء تہا وڑیں بنگپ ہست انتء وڑوڑیں بنگپاں جاہ کنگ۔ سوتء بنگپانی بابتء فقیر شادءھیال ایش انت کہ اے پراہء شاہگانیں شاعری یے۔ ایشیء اندرء چاگردء وڑوڑیں جوش، گپ،ھیال، دلانی تلء واہشت، و شیء شاد ہانی، مہرء و سستی، زہریء د لگرائی، دُوری، جدائی، تزنء شیدگان، و پاءء ہوفائیء ھے رنگیں بنگپ بیان بنت (اکتوبر 2017)۔

سوتء تہا زمی حسابء شین، چہر، مجاز مرسل، کنایہ، چیدگ، گوناپ کٹی، جوڑشت سازیء تلمیحات گندگ بنت۔ گیدی شاعریء ایند کہ تہرانی بیہ اے تہرء اوں گیدی شاعریء پولاکارء نبشتہ کاراں از می رداھاسء گپینی کارنہ کرتگ۔ البت بنگپانی حوالہ دیگ بنت بلے اے گیشنگ نہ بیت کہ بنگپانی درشان چہ رنگء بوگء

انت۔ شعری صنعت کجام رنگ ءکار مرز بونگ انت۔ اے رنگیں باوست نیست انت۔ اے پوکاری ءدر گیت ءتپاس ءدر ءھما سوتاں دیما کاریں ءآہانی ازم ءبگپ ءبابت ء تپاسی باوست کن انت۔

”لائی لڑے لائی لڑے لڑے لڑے لڑے
گھیں سبہ انت مئے سالو تک شنگ کل ء
کل ءے بپنگ ءگالی چیر کیئک“

(شاد، ف، اکتوبر 2017، ت، 153)

اے سوت ءبنداں گھیں سبہ ءجوڑشت گندگ بیت۔ ایٹی ءآبید شعر ءسُر ءپُرے ہست انت کہ اے سالو تک ءکل ءروگ ءندارگ کئی ءکنگ ءانت۔ پدا آرائیں لبرزاں گوں اے ندارگ سازی ءایٹی ءتہا لائی لڑے ءہمتواری بلوچی گیدی سوت ءزیبائی ءمستریں در و رانت ءسوت چو کہ لس چا گرد ءھاتر اُشنگ بنت ہمیشہ کہ پہ لس چا گرد ءھاتر اسوتی، منچو گیشتر جمد کنت کہ سوت ءتہا سانک گیش بہ بیت ءمردم گیر ونگ بہ بنت۔

امبا:

گیدی شاعری ءاے تہر بلوچستان ءتیاب دپی دمگاں دریاوردانی شاعری انت۔ امبا ءشاعری نہ تہنا بلوچانی گوراہست بگندے دنیا ءایندگہ راجانی گورا اول ہست۔ بلوچی امبا ءمستریں پوکار ڈاکٹر فضل خالق نبشتہ کنت کہ ہر کجا کہ دریاہست تاں اود اور یاوردی اول ہست ءدریاوردی ءہمرائی ءامبا ءدر وشم اول ہست بنت، آئی ءپٹ ءپول ءرد ایٹی ءجاہ یے Shantey شگشت ءجاہ یے Chantey ءجاہ یے Shanty شگشت۔ (خالق، ف، 2021)۔ امبا ءالہان ءگوں مردان ءکار ءگوں گیر ونگ کنگ بیت۔ اے چو ہستی ءرون ءلابی سپت ءوڑ اُشنگ بیت۔ کاریان ءکار ءد مبرگ ءنیلیت، ڈاکٹر فضل خالق، بنگلیس سنج ءنبشتہ کنت کہ؛ ”بچار ءحشر کاری ءدگہ آنجیں ہروچی زند ءبازیں دودانت کہ یکے دومی ءمک ءمدت ءواستا ہر کس اوشتانگ کہ آئی ءواستا آساری ءاوشانگ انت۔ آنجیں اجتماعیت ءنکس ءرنگ مارا امبا ہمیشہ اریت۔ امبا چو سوت ءوڑار وانیں لبرزانی آہنگے ءشنگ بیت، آبید پتہ دیوک یا جو ابی ءامبا ءھیال ہم بوت نہ کنت۔ ایٹی ءواستالی لانت کہ مردمانی آنجیں ٹولی یے بہ بیت کہ آنتہ تہنا بلوچ چا گرد ءسیادی بہ کنت بلکیں چہ تیاب گوری زانت ءسر پدی ءآبید ”کار“ ءہم سر پد بہ بیت، اے نہ تہنا آئی گوں آئی کار ءتیاب گور ءمہر ءدیم ءکاریت بلکیں آنجیں درور ءمثالے کہ سکین دنت ہر یکے چدومی ءمک ءکار بہ کنت“ (خالق، ف، ب، 2007، ت، 344)۔

امبا ہانی ردم کار ءسبب ءانت ءکار ءگیشی یا گرانی ءسبب ءامبا بدل بیت۔ امبا جنوک ءالہان کنگ ءمرا ءے ایش انت کہ مردمانی چاڑ ءجوڑگاں پاد بہ کنت تاں آ شری ءزور بہ جن انت۔ اگاں دمتوس بنت ءگیشیں زور پکار بیت تاں امبا جنوک ہمار ءہم ءامبا یے جنت، تیزیں امبا یے الہان کنت تاں مردمانی چاڑ ءٹل ایراد مہ بیت۔

”گو شوک: لاڑے لڑے، لاڑے لڑے

جوابی: بیاپو ءپاد مال کنیں

گو شوک: پر چانہ مل مئی چوٹ بروت

جوابی: بیاپو ءپاد مال کنیں

گو شوک: تو کہ امیرے، ماچا کریں

جوابی: بیاپو ءپاد مال کنیں

گو شوک: تو سسی ءے ماپوواں

جوابی: بیاپو ءپاد مال کنیں

گو شوک: من کہ مرید باں تو حاتی ءے

جوابی: بیاپو ءپاد مال کنیں“

(خالق، ف، ب، 2021، آلامو، ت، 165)۔

اے آسماء سرجمی ء تبلیغ سازی بوگ ء انت۔ چو کہ پُٹو، چاکر، سسی، مرید ء حانی، اے سرجم ء ہما کارست آنت کہ ایٹاں گوں بلوچی عہدی شاعری ء عشقی داستان بندوک آنت۔ آسماء ساچوک وقتی مثال ء ڈرور ء گوں ہما کارستانی کرد ء دیگ ء انت۔ پدا چٹیش امباواں ہست آنت کہ آہنی تھا بس ندارگ سازی گندگ بیت بلے شعری صنعتانی کارمر زگندگ نہ بیت، بلکین تجک ء گوں سادگیں زبان ء گنگ بوگ ء انت۔

زہیر وک:

زہیر وک گیدی شاعری ء انجین تہرے کہ اے تہنا بلوچانی گورا گندگ بیت۔ اے ہاس بلوچانی وقتی چند ء تہرے۔ انچو کہ ایٹاں ء نام انت بلوچی ء گیشتر پوکاراں ایٹاں ء توسپ ء ساڑا ہم ہما رگ ء دیما آورتگ کہ اے ہما وھداں دیما کنیت وھدے مردماں دومی دوریں کسے ء عزیزے ء چاڑ، زہیر ء مولم بہ زور آنت بزاں کہ پہ ہمائی ء زہیری بہ بیت (پرواز، 1992؛ بلوچ، 2019؛ خالق، ف، 2021؛ مری، م، 1980؛ خان، ن، 2019؛ شاد، ف، 2017؛ دشتیاری، ص، 2015؛ بلوچ، ن، گ، 2014)۔ وھدیکہ فقیر شاد ء ردالکیو، ڈیکو یا لکیو یا ڈیر واواں ہے زہیر وک انت (2017)۔

زہیری پہنات ء زہیر وک سک باز پراہ ء شاہگان انت۔ زہیر وک ء بابت ء زہیری پہنات ء اولی زند ء سید ہاشمی ء وقتی کتاب ’بلوچی زبان ء ادب‘ ء وقتی پٹ ء پول ء لہتیں زہیر وک ء تہر چو کہ اشرف درائی، بیگی ء سرحدی دیما آورتگ آنت ءائی ء گنگ ہمیشہ انت کہ زہیر وک ء گوں لہزاں گیشتر زہیر ء زکی انت (1986)۔ سید ہاشمی ء پد صبا دشتیاری ء زہیر وک ء ایندگہ تہرانی نام دیما آورتگ آنت چوشکہ کوکاری زہیر وک، بگمردی زہیر وک، ڈرائی زہیر وک، کُردی زہیر وک، گشتر زہیر وک، میاگ ء زہیر وک، میدی زہیر وک، جنوزامی زہیر وک، شاہکردی زہیر وک، سیاہو ء زہیر وک ء ایندگہ وھدیکہ فقیر شاد ء ایٹاں تہا گیشی آران ء کُردی زہیر وک، رودباری زہیر وک، کسبلہ زہیر وک، جنتری زہیر وک، بلوچی زہیر وک، سیڈک، باہو ء زہیر وک، زرکنکی ء گیشی کرتگ (اکتوبر 2017)۔ اے حساب ء اگاں بچارے تاں زہیر وک ء کسکاس بیت ء گیشتر زہیری تہر دیما کنیت۔

وھدیکہ اے ڈرستاں چہ گیش ’اشرف ڈرا‘ ء زہیر وک ء سراجوا نیں رگے پٹ ء پول بوتگ۔ اے پٹ ء پول کتابی دروشم ء گلزار گچی ء جولائی 2021 ء دیما آورتگ۔ ایٹاں ء آید ایندگہ زہیری تہرانی سراجوا دیما کنیت آنت۔ انچو کہ اشرف ڈرا ء زہیر وک ء زہیری تہر کتابی دروشم ء دیما کنیت، تاں پٹ ء پول بہ بیت اے رداسدانی حساب ء کتاب دیما کنیت آنت، چیا کہ زہیر وک ء زہیر وک پراہ ء شاہگان آنت۔

زہیر وک ء شعری ازم ء بابت ء ہاس ء گیشی ایں کاراواں نہ بوتگ۔ زہیر وک ء ازم ء بابت ء یک پٹ ء پولی نبشتاں کے سلیم ہمزاء نبشتہ کرتگ کہ ایٹاں ء تہا زہیر وک ء زبان ء بیان ء چہر ء شینانی درشان ء بابت ء باوست بوتگ ء صادق صباء ء ملا فضل ء شیرازی ازم، تہا لہتیں جاہاں ازمی باوست کرتگ۔ بلے دگہ ہاسیں کارے دیما نہ یتگ۔ بزاں کہ اے تک ہورک انت۔ وھدے گیشی پہنات ء چارے تاں اے ردواں گیشی کار نہ بوتگ۔ بزاں نبشتہ کار ء پوکاراں زہیر وک ء بابت ء نبشتہ کرتگ بلے زہیر وک ء گنگ روایتی حساب ء دیما آورتگ آنت ء شعرائی حساب ء جاہ جاہیے باوست کرتگ، بلے چو گچین گوں گنگیاں باوست نہ بوتگ۔

آسر

بلوچی گیدی شاعری ازمی ء گیشی دوہیں حساباں یک ہلم ء شاہگان نیں لہزائی پُڑورے ء واہندانت۔ ایٹاں ء تہا عشق، مہر، ڈیہہ ء راج ء آئی ء دود ء زہیر وک گوں مہر، مہمان داری، میار جلی، باہوٹ ء ہوار ایندگہ ہاسیں گنگ پُڑا آنت۔ ازمی حساب ء اوں اے شاعری سک پُڑووان انت، بلے ایٹاں ء گیشی ازمی جہتاں ہاسیں پٹ ء پول نہ بوتگ۔ زہیر وک کہ شاعری ء اید زہیر ء شاہگان نیں پہناتے ء واہندانت ء چو ہندی شاستری زہیر ء وڑیں پہناتے دارایت، بلے اے رداچ رگیں کار نہ بوتگ۔ بلوچی گیدی شاعری ازمی ء گیشی ء زہیری حساب ء کار ء گزر انت تا کہ ایٹاں ء علمی ء لہزائی پہناتان ء گیش دیما آرتگ بوت بہ کنت۔ پمیشک اے پوکاری ء ہے جمد بوتگ ء آوکیں پوکاراں پہ راہیے بچ گنگ بوتگ۔

ریفرنسز:

Kutty, V. G. (2002). National Experiences with the Protection of Expressions of Folklore/ Traditional Cultural Expressions: India, Indonesia and the Philippines. Geneva, Switzerland: World Intellectual Property Organization (WIPO).

Thompson, S. (2017). Folk Literature. Encyclopedia Britannica.
<https://www.britannica.com/art/folk-literature>.

- شاد، ف (اکتوبر 2017) ذریعہ (سہ ماہی چھاپ) ، بحرین : زبان شنکار
خالق ، ف (2021) اُلس ڈر (بلوچی اور پچر) ، انٹرنیٹ ایڈیشن ، کوئٹہ : بلوچی اکیڈمی
صبا ، ص (2019) بلوچی لیوئے ازم ۽ تکنیک ، ہوار : بلوچی گیدی شاعری (تہرہ دروشم) ، حکیم ، ط ، کیچ : اوتاک مکران
مری ، م۔ م۔ خ (1980) ذہبی ۽ سوت ، کوئٹہ : بلوچی اکیڈمی
بلوچ ، پ (2016) بلوچی ادب ، ایک تاریخ ، ایک تسلسل ، کوئٹہ : بلوچی اکیڈمی
فیض ، ی (مئی ، جون 2018) لاب ۽ روئی سپت ، ہوار : سے ماہی اوتاک ، کیچ : اوتاک مکران لبرزائی کارگس
صبا ، ص (2020) ملافاضل ۽ شیری ازم (گلد ۽ پٹی پوٹی وانشت) ، کیچ : ملافاضل چیئر ، انسٹیٹیوٹ آف بلوچی لینگویج اینڈ کلچر ، یونیورسٹی آف تربت۔
خالق ، ف (2022) ، لیو لیل ، کراچی : علم و ادب پبلشر
خالق ، ف (2021) اُلس ڈر (بلوچی اور پچر) ، انٹرنیٹ ایڈیشن ، کوئٹہ : بلوچی اکیڈمی
دفا ، ح (2000) زہگانی مجلس ، کراچی
ہاشمی ، س (1986) بلوچی زبان و ادب کی تاریخ ، کراچی : سید ہاشمی اکیڈمی
دشتیاری ، ص (2015) ، گلکار ۽ چکنکار ، کراچی : سید ہاشمی ریفرنس کتاہ جاہ
شاد ، ع ۽ سلام ، ع (2001/1966) درین ، کوئٹہ : بلوچی اکیڈمی
شاد ، غ (2011) شہدیں بلوچی ، کیچ : بلال بک اسٹیشنری۔
بلوچ ، ع۔ ص (2006) کنسین بلوچی شاعری (تنگ ۽ دیروی) ، اسلام آباد : ہائیر ایجوکیشن کمیشن۔
خالق ، ف (2007) تنگ آنت سنج ، کوئٹہ : بلوچی اکیڈمی کوئٹہ
مری ، شاہ محمد (2009) مختصر تاریخ زبان و ادب : بلوچی ، پاکستان : مقتدرہ قومی زبان
صابر ، غوث بخش (1971) ذہبی ۽ دستاغ ، کوئٹہ : بلوچی اکیڈمی
بزدار ، م ، (ستمبر 1988) دستاگ ، ہوار : ماہتاگ اُلس کوئٹہ۔ دومی چھاپ بحوالہ : بلوچ ، ط (2019) بلوچی گیدی شاعری (تہرہ دروشم) ، زد ۽ بند ، (ت ت- 267
273) مکران : اوتاک۔
بزدار ، م (نومبر دسمبر 1969) دستاگ بلوچی شاعری ۽ بہرے ، کوئٹہ ، اُلس۔ دومی چھاپ بحوالہ : بلوچ ، ط (2019) بلوچی گیدی شاعری (تہرہ دروشم) ، زد ۽ بند ، (ت ت- 266
243) مکران : اوتاک۔
بزدار ، و (2001) ذہبی ۽ دروشم ، کوئٹہ : بلوچی اکیڈمی
مری ، ش (دسمبر 1955) ذہبی ، ہوار : کراچی ، ماہتاگ اومان۔ دومی چھاپ بحوالہ : بلوچ ، ط (2019) بلوچی گیدی شاعری (تہرہ دروشم) ، زد ۽ بند ، (ت ت- 260
281) مکران : اوتاک۔
بزدار ، و (2012) بلوچی گیدی شاعری ۽ جنین آدم ، ہوار ، یک روچی سینار ، بلوچی گیدی ۽ عہدی لبرزائک / بلوچی زبانی ربیت ، زد ۽ بند ؛ ڈاکٹر عبدالصبور بلوچ ، رحیم مہر ، کوئٹہ :
شعبہ بلوچی ، جامعہ بلوچستان
خالق ، ف (ب 2021) ، امبا ، کوئٹہ : بلوچی اکیڈمی کوئٹہ
پرواز ، غ (نومبر 1992) بلوچی شاعری ۽ زہیروک ، ہوار : تربت ، ماہتاگ آساپ۔ دومی چھاپ بحوالہ : بلوچ ، ط (2019) بلوچی گیدی شاعری (تہرہ دروشم) ، زد ۽
بند ، (ت ت- 189-183) مکران : اوتاک۔
بلوچ ، ا (2019) بلوچی زہیروک ، ہوار : بلوچی گیدی شاعری (تہرہ دروشم) ، زد ۽ بند : طاہر حکیم بلوچ ، مکران : اوتاک

ISSN E: 2709-8273
ISSN P: 2709-8265

JOURNAL OF APPLIED
LINGUISTICS AND
TESOL

JOURNAL OF APPLIED LINGUISTICS AND TESOL (JALT)

Vol.8.No.1 2025

بلوچ، ن، گ (2014) بلوچی لوک شاعری کا تحقیقی و تنقیدی جائزہ، مکالمہ ایم فل بلوچی، کوئٹہ: شعبہ بلوچی، جامعہ بلوچستان
گلگی، گ (2021) اشرف ڈڑا (زندہ عازم)، گوادر: بلوچی میوزک پرموٹرز سوسائٹی